

Manifest

Manifest is een rubriek voor klassieke teksten
of voor teksten die dat kunnen worden.
Hoewel ze soms verzeild zijn geraakt in de vergeetputten
van het geheugen, zijn het ijkpunten
in de geschiedenis van de podiumkunsten.
In Manifest kunnen ze zich nu opnieuw manifesteren,
opdat we onze relaties ermee zouden kunnen bezien, herzien

Trekt de danswereld zich terug in zalige onwetendheid?

Paul Derksen beziet onze relaties met de ruimte als omgeving,
herziet onze relatie met Laban

Rudolf von Laban (1879-1958): danser, choreograaf, pedagoog, danstheoreticus, een van de sleutelfiguren van de expressionistische dans. Tijdgenoot van velen: Steiner en Feldenkrais; Stramm, Van Ostaijen en andere dadaïsten en nihilisten; Schlemmer, constructivistische en futuristische kunstenaars en ontwerpers; dansexpressionisten als Wigman en Jooss; les Ballets Russes, de Russische dansconstructivisten, Balanchine; de zwart-wit filmers Pabst, Murnau, Sternberg, Von Stroheim; Brecht en Weill; Picasso, Braque, Ernst, Picabia, De Chirico; Riefenstahl en Hitler. Tijdgenoot ook van opwindende en gruwelijke gebeurtenissen: van het fin-de-siècle via de Weimar-republiek en de roaring twenties naar de wederopbouw. Telg van een goeud Hongaars geslacht.

Hoe opmerkelijk verlicht is de utopist Laban temidden van deze tijden! Hoe onbarmhartig de historie: het was Laban die zijn handtekening zette onder de bewegingskoren voor Hitlers Olympiade, Berlijn 1936.

Labans choreografieën hebben niet dezelfde impact gehad als zijn gedachtengoed. Afgezien van de Olympische Spelen zal hij waarschijnlijk niet, of slechts incidenteel, herdacht worden om zijn choreografische en dansante prestaties. Begiftigd met fonkelende, betoverend blauwe ogen was hij als persoon charismatischer – een aantal nog levende dames zal hem zo gedenken: als beschermheilige van de gemeenschapsdans in de vleselijke zin van het woord.

Correspondentie

Als danspedagoog heeft Laban daarentegen onmiskenbaar sporen nagelaten. De door hem ontwikkelde methoden om vorm en verloop van een beweging en het gebruik van tijd en gewicht daarin te analyseren – Labannotatie en effortnotatie – worden nog steeds toegepast in de specialistische gebieden van de dans, arbeid en sport. Laban en consorten hebben zich ingezet om de dans(expressie) over de hele samenleving te verspreiden. Dans-expressie, danseducatie en gemeenschapsdans hebben onderhand in meerdere landen vaste voet aan de grond gekregen.

In de Körperkultur waar Laban deel van uitmaakte ondervonden klassieke idealen, harmonie en lichamelijke een hernieuwde waardering. Zijn opvattingen over expressie in beweging ontleende Laban aan Delsartes' (1811-1871) Wet van Correspondentie: 'uiterlijk waarneembare' houdingen en bewegingen zouden de manifestatie zijn van 'innerlijke processen' (een gemoedstoestand, een karaktertrek). Uiterst systematisch inventariseerde Laban bewegingen en hun corresponderende emoties in een 'sofège van de ziel'.

Dergelijk systeemdenken doet vandaag benauwd aan. Het geloof in een strikte scheiding van een uiterlijke vorm en een innerlijk leven is overigens filosofisch ontmaskerd: hoe kan het stoffelijke immers met het onstoffelijke interageren als ze van principieel andere aard zijn? Bovendien is het gedachtengoed van Laban beoedeld sinds Hitler de Körper-

kultur heeft gerecupereerd. De nazi-ideologie verbond waardeoordelen aan de oorsprong en locatie van het lichaam. 'Mens sana in corpore sano', een gezonde geest in een gezond lichaam. En een Duits lichaam is natuurlijk 'gezonder' dan om het even welk ander.

9-punts equilibristisch kristal

Wat moeten we vandaag dan met een door de tijd achterhaalde utopist? Wonderlijk genoeg is het William Forsythe geweest die Labans vormonderzoek weer in de schijnwerpers plaatste. Ontdaan van de expressionistische connotaties blijken diens systemen uiterst geschikt voor het creëren, memoreren en analyseren van beweging. Laban modelleerde een denkbeeldige geometrische twaalfhoek (icosaëder) rondom het lichaam. De ledematen kunnen binnen deze 'begrenzing' (de kinesfeer) trajecten beschrijven: 'trace-forms'. Forsythes 'nine-point' is een vergelijkbare methode, met dien verstande dat de danser zich een kubus om zijn lichaam voorstelt in plaats van een twaalfhoek. Ieder vlak kent negen punten: de vier hoeken, de middelpunten van de zijden en een centraal punt. Beweging ontstaat simpelweg doordat de danser met een lichaamsdeel punten traceert. De methode omvat – naast de in ballet gecodificeerde bewegingen – een enorm potentieel aan andere bewegingen en posities.

Zijn vormsysteem mag dan wel nog bruikbaar zijn, de ruimtelijke referentiekaders die Laban koos voor het beschrijven van de ruim-